

ความสัมพันธ์จากหนังสือ
On War ของ Clausewitz
กับสถานการณ์ความขัดแย้ง
ในปัจจุบัน

โดย นาวาเอก ภาณุพันธุ์ รักษ์แก้ว

**“It was my ambition to write a book that would
not be forgotten after two or three years, and
that possibly might be picked up more than once
by those who are interested in the subject”**

Carl von Clausewitz (1818)

บทคัดย่อ

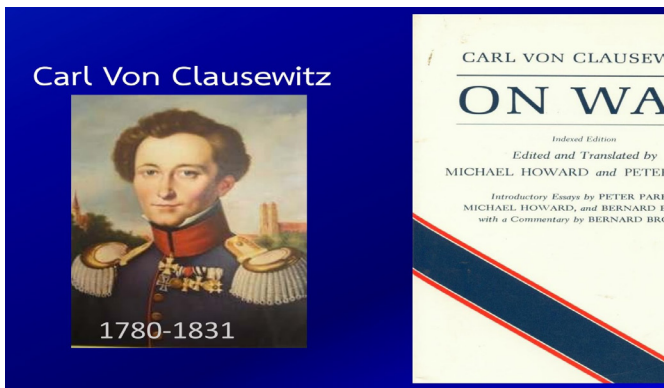
กว่า ๑๙๐ ปีแล้วที่งานเขียน On War โดย Carl von Clausewitz ถูกนำมาใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนในสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับทางทหาร ซึ่ง Clausewitz ได้อาศัยประสบการณ์ที่เคยอยู่ในสนามรบมาอธิบายถึงสภาวะการณ์ต่าง ๆ ของสงครามได้เป็นอย่างดี ซึ่งหากได้มีโอกาสศึกษางานเขียนของ Clausewitz อย่างลึกซึ้งแล้ว จะเห็นได้ว่าแก่นแท้ในแต่ละบทยังคงสามารถอธิบายถึงสาเหตุหรือเหตุการณ์สำคัญในปัจจุบันได้อยู่ โดยเนื้อหาในหนังสือนี้เป็นการวิเคราะห์สงครามตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๘ จนถึงต้นศตวรรษที่ ๑๙ ด้วยเหตุนี้ทำให้หนังสือถูกมองว่าใช้ได้เฉพาะกับสงครามระหว่างรัฐใหญ่ แต่ด้วยเวลาที่ผ่านมากกว่าสองทศวรรษ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐ สงครามการเมือง และการก่อการร้าย นักวิชาการรุ่นใหม่ได้มองว่า On War อาจจะเป็นโบราณวัตถุจากอดีต ความขัดแย้งระหว่างรัฐได้เกิดน้อยลงไปทุกที ๆ ทำให้เส้นกันความแตกต่างระหว่างรัฐกับสิ่งที่ไม่ใช่รัฐนั้นได้จางหายไป ผู้อ่านบางท่านได้เกิดคำถามต่อ

มาว่า On War ได้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งปัจจุบันอย่างไร เช่น ความขัดแย้งหรือการทำสงครามกับฝ่ายที่ไม่ได้เป็นรัฐอย่างกลุ่มก่อการร้ายที่สหรัฐอเมริกาประกาศจะทำสงคราม War On Terror แล้วจะหา Government ใน Trinity Of War ได้อย่างไรเป็นต้น

ปัจจุบันการถกเถียงยังวนเวียนอยู่แต่กับการเปลี่ยนแปลงของสงคราม ไม่ว่าจะเป็นจากรัฐเป็นไม่ใช่รัฐ หรือจากการเปลี่ยนแปลงของวิธีที่ใช้ในสงคราม มุมมองของ Clausewitz ในเรื่องของธรรมชาติของสงครามได้ถูกศึกษา รวมถึงความคิดที่ว่าสงครามนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือไม่ ซึ่งนักวิจารณ์ส่วนใหญ่มองว่า On War ไม่ได้พูดถึงสงครามรูปแบบอื่น พูดยุทธสงครามระหว่างรัฐ ทำให้ในส่วนนี้จะเป็นการพิสูจน์ว่าสงครามขนาดย่อมยังถูกรวมอยู่ในงานของ Clausewitz อยู่หรือไม่ นอกจากนั้นแล้ว การตีความรูปแบบอื่นยังแสดงให้เห็นถึงการที่ On War ได้เชื่อมโยงกับสงครามในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงไปยังส่วนอธิบายหัวใจหลักของสงครามซึ่งก็คือ ความต่อเนื่องของการเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ไม่ใช่แค่รูปแบบรัฐเพียงอย่างเดียว และ แนวความคิดสามสิ่งของ Clausewitz แรงจูงใจ โอกาส และ เหตุผล จึงได้ถูกอภิปราย ตีความให้แคบลงในแนวความคิดนั้นทำให้แนวความคิดหมดความชอบธรรม จากการตีความที่ลึกซึ้งจะทำให้เห็นได้ว่าจะต้องไม่พิจารณาแต่ละส่วนแยกจากกันหรือเป็นลำดับขั้น หนังสือ On War นั้นเป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญสำหรับผู้ที่ต้องการเข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อนของสงครามและความขัดแย้ง และเต็มไปด้วยแนวความคิดเกี่ยวกับสงครามร่วมสมัยแต่จะต้องถูกอ่าน และอ่านทวนเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริง และบทความนี้ไม่ได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างความขัดแย้งในปัจจุบันกับในอดีต แต่เป็นการประเมินเนื้อหาของหนังสือและงานเขียนทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะเข้าใจความขัดแย้งในปัจจุบัน

กล่าวนำ

Carl von Clausewitz เป็นนายพลแห่งกองทัพบกชาวปรัสเซีย เกิดเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ค.ศ.๑๗๘๐ที่บาร์คไบมัคเดอบวร์ค ราชอาณาจักรปรัสเซีย และเสียชีวิตเมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๘๓๑ รวมอายุได้ ๕๑ ปี โดยได้รับการยกย่องว่าเป็นนักทฤษฎีทหารผู้ยิ่งใหญ่และเป็นบิดาแห่งวิชาการยุทธสมัยใหม่ สถานศึกษาทางทหารชั้นนำของโลกล้วนแต่ต้องให้นักเรียนได้ศึกษาหนังสือ On War ที่ Clausewitz มีแรงปรารถนาที่จะเขียนหนังสือว่าด้วยการสงครามให้เป็นที่จดจำตลอดไป ปรัชญาของ Clausewitz เกี่ยวกับธรรมชาติของสงคราม เกี่ยวกับการทำสงคราม และเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของสงคราม ซึ่งปรัชญาที่สำคัญทั้ง ๓ ประการนี้ได้ถูกขยายความเป็นประเด็นแนวความคิดต่าง ๆ มากมาย^๑ และถึงแม้ว่าการทหารในปัจจุบันจะอยู่ในศตวรรษที่ ๒๑ แล้วก็ตาม เหตุใดยังต้องศึกษาดำรง On War กันอยู่ทั้งที่สภาวะแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วกว่า ๒๐๐ ปี ที่สำคัญคำกล่าวของ Clausewitz ยังสามารถนำมาอธิบายความเป็นมาเป็นไปของโลกปัจจุบันและอนาคตได้อยู่หรือไม่ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนจะได้นำมาศึกษากันต่อไป

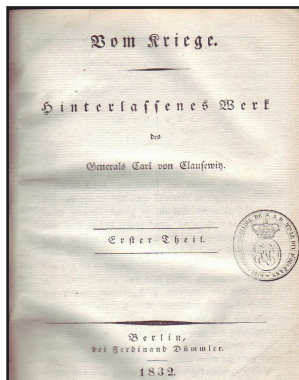

Carl von Clausewitz กับหนังสือ On War
(ภาพจากเอกสารประกอบการบรรยายของ น.อ.อนรรตน์ ศิริวงศ์)

งานเขียน “On War” ของ Clausewitz

Clausewitz มุ่งเน้นพิเศษไปที่ “จิตใจ” (ในความหมายของยุคใหม่คือ จิตวิทยาทหาร) และมุมมองทางการเมืองต่อสงคราม หนังสือชิ้นเอกของเขาเรื่อง ว่าด้วยสงคราม (อังกฤษ: On War, เยอรมัน : Vom Kriege) นำเสนอธรรมชาติของสงครามด้วยวิธี “วิภาษวิธี (dialectic approach)” กล่าวคือ ตั้งสมมุติฐาน (thesis) ตั้งข้อโต้แย้ง (anti-thesis) และสังเคราะห์ความจริง (synthesis) ออกมา ซึ่งเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ของมนุษย์แบบหนึ่ง^๒

หนังสือ On War เป็นการรวบรวมงานเขียนของ Clausewitz ในช่วงสงคราม the Napoleonic wars ระหว่าง ค.ศ.๑๘๑๖ และ ๑๘๓๐ ซึ่งภายหลังการเสียชีวิตของ Clausewitz ในปี ค.ศ.๑๘๓๑ ภรรยาของเขา Marie von Brühl ได้พบต้นฉบับของหนังสือ จึงได้นำมาตีพิมพ์ครั้งแรกในเยอรมัน ในปี ค.ศ.๑๘๓๒ และเริ่มเป็นที่นิยมจากนักการทหารในเวลาต่อมา งานเขียนมีทั้งสิ้น ๘ เล่ม มีความหนากว่า ๗๐๐ หน้า ได้แก่ ๑) ธรรมชาติของสงคราม (On the Nature of War) ๒) ทฤษฎีการสงคราม (On the Theory of War) ๓) ยุทธศาสตร์ (On Strategy in General) ๔) การสู้รบ (The Engagement) ๕) กำลังทหาร (Military Forces) ๖) การป้องกัน (Defense) ๗) การโจมตี (The Attack) และ ๘) แผนการสงคราม (War Plans)

ต้นฉบับของหนังสือ On War
ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.๑๘๓๒

(ภาพจากออนไลน์ http://thehundredbooks.com/Clausewitz_On_War.htm)

ในห้องสมุดสถาบันทางทหารชั้นนำรวมถึงมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเต็มไปด้วยงานและบทความหลากหลายที่ได้วิเคราะห์ ตรวจสอบ แยกส่วน อธิบาย ชื่นชม หรือแม้แต่ดูหมิ่น หนังสือ On War ของ Clausewitz เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เป็นแหล่งอ้างอิงมาตรฐานสำหรับผู้สนใจในเรื่องของสงครามและความขัดแย้ง ซึ่งในหนังสือนี้ได้ทำการวิเคราะห์ สงครามและความขัดแย้งตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๘ ถึงต้นศตวรรษที่ ๑๙ โดยที่ทั้งหมดเป็นความขัดแย้งระดับชาติหรือระหว่างรัฐ แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลกในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมาของปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐ สงครามกลางเมือง และการก่อการร้าย ทำให้เกิดข้อโต้แย้งว่า On War อาจจะเป็นโบราณวัตถุจากอดีต จึงเกิดคำถามต่อมาว่า On War ได้เกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งปัจจุบันอย่างไร

พันเอก E.A. de Landmeter (ผู้เขียนบทความ The relevance of Clausewitz's 'On War' to today's conflicts) กล่าวว่า “ผู้อ่านที่แย่ที่สุดนั้นเปรียบเหมือนหน่วยทหารกองโจร ที่ขโมยเอาแต่ส่วนที่ตัวเองใช้งานได้ และทำส่วนที่เหลือทั้งหมดให้แปดเปื้อน” ซึ่งหนังสือ On War ตั้งแต่หลังฉบับแปลปี ค.ศ.๑๙๗๖ โดย Michael Howard และ Peter Paret นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า On War นั้นแบ่งเป็นสองแบบตรงกันข้ามที่แท้จริง แบบแรก คือ เป็นหนังสือสงครามที่ยิ่งใหญ่และดังมาอย่างแท้จริง แบบที่สอง คือ เป็นหนังสือที่ถูกอ้างอิงบ่อยแต่ถูกอ่านอย่างผิวเผิน แต่โดยรวมแม้จะมีข้อผิดพลาดบางประการ ก็ถือว่า On War เป็นหนึ่งในหนังสือของโลกตะวันตกไม่กี่เล่มที่ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับสงคราม

สงครามคือ การดวลขนาดใหญ่ (War is nothing but a duel on a larger scale. : On War หน้า ๗๕)
(ภาพจาก <https://hekint.org/2019/05/10/medical-innovations-made-by-doctors-during-the-napoleonic-wars>)

Clausewitz ได้เผยให้เราได้เห็นเกี่ยวกับความในใจของเขาเกี่ยวกับเรื่องการเมือง ในหนังสือเล่มแรกของ am Kriege ว่าด้วยเรื่องของ “Strange Trinity of War” (Trinity มีรากศัพท์มาจากทางศาสนาคริสต์ หมายถึง พระผู้เป็นเจ้า ซึ่งแบ่งเป็น ๓ องค์ คือ พระบิดา พระบุตร และ พระวิญญาณ) ในความหมายของ Clausewitz คือ กลุ่มที่มี ๓ คน หรือของ ๓ สิ่งสงคราม ประกอบด้วย องค์ประกอบแรก ความเป็นศัตรู (เช่น ความเกลียดและความรุนแรง) ซึ่งเปรียบเสมือนสัญชาตญาณที่ขาดการไตร่ตรอง (Blind Instinct) เป็นส่วนที่พลเมืองมีบทบาทมาก องค์ประกอบที่สอง เป็นปฏิสัมพันธ์ของความน่าจะเป็นและโอกาส ความกล้าหาญ และความสามารถพิเศษส่วนนี้ ทหารและผู้นำทางทหาร เป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญ องค์ประกอบที่สาม สงครามมีคุณสมบัติเป็นเครื่องมือรองของนโยบาย ด้วยเหตุนี้สงครามจึงขึ้นอยู่กับเหตุผล ซึ่งรัฐบาลหรือผู้กำหนดนโยบายเป็นผู้แสดงบทบาทหลัก^๓

Trinity of War (องค์ประกอบทั้งสามของสงคราม) มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกจากกันไม่ได้ รัฐบาลเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ทางการเมือง ทหารดำเนินการสงครามเพื่อให้บรรลุผลทางการเมือง และประชาชนเป็นผู้สนับสนุน ในสงครามใด ๆ ก็ตาม หากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งอ่อนแอ ชัยชนะในการทำสงครามจะเลือนราง มีตัวอย่างให้ศึกษามากมาย ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน องค์ประกอบสามส่วนของสงคราม คือ ประชาชน กองทัพ และรัฐบาล โดยประชาชนให้ความเห็นชอบ และพร้อมที่จะอดทน เสียสละทุ่มเทและสนับสนุนการทำสงคราม ในขณะที่ต้องพิจารณาขีดความสามารถของกองทัพในการเอาชนะสงครามกับคุณภาพของรัฐบาลระหว่าง การนำพาประเทศเข้าสู่ภาวะสงคราม

Clausewitz เริ่มวิเคราะห์สงครามด้วยการตั้งสมมุติฐานหรือการสร้าง “แบบในอุดมคติ (ideal or abstract)” ว่า (๑) สงครามคือ การบีบบังคับให้ข้าศึกทำในสิ่งที่เราต้องการ (War is thus an act of force to compel our enemy to do our will.) (๒) สงครามคือ การใช้กำลังขั้นสูงสุด (The maximum use of force) และ (๓) วัตถุประสงค์ของสงครามคือ เพื่อให้ศัตรูยอมจำนนอย่างราบคาบ (the aim of warfare is to disarm the enemy) (On War หน้า ๗๕ -๗๗) ต่อมา Clausewitz ตั้งข้อโต้แย้งสมมุติฐานของตนเองว่า “สงครามเป็นเพียงความต่อเนื่องของนโยบายโดยเครื่องมืออื่น (War is merely the Continuation of Policy by Other Means)” (On War หน้า ๘๗) หมายความว่า สงครามเป็นเครื่องมือหนึ่งของนโยบายทางการเมืองเพียงเท่านั้น ไม่ได้มีเหตุผลหรือความหมายในตัวเอง (not an end in itself) ซึ่งจะเห็นได้ว่านิยามแบบหลังนี้ลดทอนภาพการใช้กำลังที่มีอยู่ทั้งหมดด้วยความรุนแรงขั้นสูงสุดเพื่อให้ข้าศึกยอมจำนนอย่างราบคาบลงไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อผสมผสานข้อสมมุติฐานและข้อโต้แย้งเข้าด้วยกัน Clausewitz สังเคราะห์นิยามของสงครามได้ว่า “สงครามเป็นมากกว่ากึ่งกำลังที่สามารถปรับเปลี่ยนสภาพของ

มันให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่มันอยู่ ประกอบไปด้วยองค์สาม ได้แก่ (๑) ความรุนแรงแบบป่าเถื่อน ความเกลียดชัง และความเป็นปฏิกิริยาซึ่งเปรียบเสมือนแรงบังคับตามธรรมชาติอันมีเดบอด (๒) การเล่นกับโอกาสและความน่าจะเป็น ซึ่งคือการแสวงหาแนวทางแห่งชัยชนะโดยใช้จินตนาการอย่างอิสระ และ (๓) การอยู่ภายใต้เหตุผลทางการเมือง” (War is more than a true chameleon that slightly adapts its characteristics to the given case. As a total phenomenon its dominant tendencies always make war a paradoxical trinity-composed of primordial violence, hatred, and enmity, which are to be regarded as a blind natural force; On War หน้า ๘๙)

เมื่อ Clausewitz สังเคราะห์นิยามของสงครามออกมาแล้วได้แก่องค์สาม (The Trinity of War) เขาได้ประยุกต์กรอบความคิดนี้ให้เข้ากับภาวะสงครามในยุคที่เขาใช้ชีวิตอยู่ซึ่งคือ สงครามระหว่างรัฐ และได้สามเหลี่ยมสงคราม (Clausewitzian Triangle) ออกมาได้แก่ รัฐบาล (เหตุผล) , ทหาร (โอกาสและความน่าจะเป็น) และประชาชน (ความเป็นปฏิกิริยา) โดยกล่าวว่าในทุกสงครามจะประกอบด้วยขาทั้งสามของสามเหลี่ยมสงครามและความสัมพันธ์ระหว่างขาทั้งสามเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทฤษฎีใดที่ไม่สนใจขาใดขาหนึ่งของสามเหลี่ยมสงคราม หรือพยายามมองความสัมพันธ์ระหว่างขาทั้งสามในลักษณะคงที่ จะมองสิ่งต่าง ๆ ผิดเพี้ยนและขัดแย้งกับความเป็นจริง จนไม่สามารถใช้การได้หากนำความคิดของเคลาเซวิทซ์มาประยุกต์ใช้กับความขัดแย้งระหว่างรัฐเราสามารถสรุปได้ว่า สงครามมีธรรมชาติสองแบบ ธรรมชาติแบบแรก คือ ธรรมชาติที่คงที่ กล่าวคือ ไม่ว่ายุคสมัยหรือเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร สงครามจะประกอบด้วยองค์สามเสมอ – เหตุผล ความเป็นปฏิกิริยา และโอกาสและความน่าจะเป็น (รัฐบาล ประชาชน ทหาร) ธรรมชาติแบบที่สองคือ ธรรมชาติที่ไม่คงที่ กล่าวคือ ลักษณะของสงคราม (character of war) เปลี่ยนแปลงเสมอ ไม่มีสงคราม

สองสงครามใดที่มีลักษณะเหมือนกัน เนื่องจากปัจจัยที่มีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละสงคราม เช่น วัตถุประสงค์ทางการเมือง สภาพเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมความคิดของคู่สงคราม อุปนิสัยของผู้นำรัฐและแม่ทัพ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศของสนามรบ พื้นผิวการสู้รบ (บก ทะเล อากาศ) ลักษณะของกองกำลังที่ใช้ อาวุธที่ใช้ การดำเนินกลยุทธ์ และอื่น ๆ

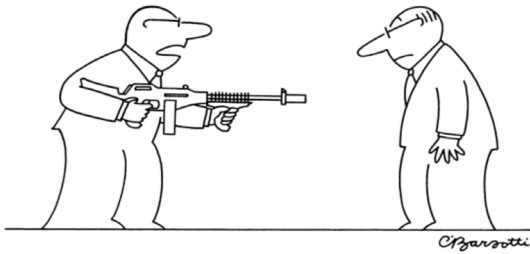

เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ สิ่งแรกที่มีความสำคัญสูงสุดที่ผู้นำทางการเมืองและผู้นำทางทหารจำเป็นต้องกระทำคือการปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับสงครามที่รัฐตนกำลังจะเข้าไปสู่ว่าเป็นสงครามประเภทใด มีลักษณะเฉพาะตัวอย่างไร เพื่อจะไม่เกิดการเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากธรรมชาติที่แท้จริงของมัน พร้อมทั้งเตรียมเครื่องมือของรัฐด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมสอดคล้อง (match) กับจุดมุ่งหมายทางการเมืองที่ต้องการบรรลุ กล่าวคือ จะใช้เครื่องมือใดบ้าง [กำลังทางบก เรือ อากาศ การทูต เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม ไชเบอร์ พินมิตร ฯลฯ] มากน้อยเพียงใด และทุ่มเทเวลาให้กับสงครามยาวนานเพียงใด^๔

ความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือ On War ของ Clausewitz กับสถานการณ์ ความขัดแย้งในปัจจุบัน

เนื้อหาในหนังสือนั้นเป็นการวิเคราะห์สงครามระหว่างประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๘ จนถึง ต้นศตวรรษที่ ๑๙ ด้วยเหตุนี้ทำให้หนังสือ On War ถูกมองว่าใช้ได้เฉพาะกับสงครามระหว่างรัฐใหญ่ แต่ด้วยการก้าวขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาของปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างรัฐ บ้างเป็นสงครามการเมือง และการก่อการร้าย นักวิชาการรุ่นใหม่ได้มองว่า On War อาจจะเป็นโบราณวัตถุจากอดีต ความขัดแย้งระหว่างรัฐได้ถดถอยลงไปทุกที ๆ ทำให้เส้นกั้นความแตกต่างระหว่างรัฐกับสิ่งที่ไม่ใช่รัฐนั้นได้จางหายไป

ศาสตราจารย์ Mary Kaldor หนึ่งในนักวิชาการรุ่นใหม่ ได้โต้เถียงว่าธรรมชาติของสงครามนั้นได้เปลี่ยนไปแล้ว ความขัดแย้งที่รุนแรงมีแนวโน้มที่จะเกิดนานขึ้น วงกว้างมากขึ้น มีความเด็ดขาดน้อยลง มีการแยกส่วน และมีการกระทำโดยตัวละครที่ไม่ใช่รัฐ (Nonstate actor) ผ่านอัตลักษณ์มากกว่าการแย่งชิงอาณาเขตหรือพื้นที่ด้วยการที่รัฐมีส่วนร่วมที่น้อยลง ทำให้สามสิ่งที่เชื่อมสงครามของ Clausewitz ได้แก่ แรงจูงใจ โอกาส และเหตุผล ถูกละเลยอย่าง Crevelld และ Keegan แสดงความไม่เห็นด้วยรวมถึงนักวิชาการคนอื่นอย่าง Toffler, Owen, Summers และคนอื่น ๆ ได้มองว่าธรรมชาติของสงครามนั้นได้เปลี่ยนไปเพราะการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงไปของทหารโดยอ้างถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยี (Revolution in Military Affairs: RMA) โดยเฉพาะเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร (information technology) ทำให้ปัจจัยที่ Clausewitz มองว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของสงครามอย่างความไม่แน่นอน ความอันตราย ความกลัว ความกล้าหาญ โอกาส และ ความฝืด (friction of war) อาจไม่สำคัญต่อไป

“War, J.B., is the continuation of business by other means.”

การ์ตูนล้อเลียนข้อเขียนของ Clausewitz ว่าด้วยความหมายของสงคราม
(ภาพจาก https://www.cartoonstock.com/directory/m/military_theorist.asp)

ตัวอย่างเมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศทำสงครามก่อการร้าย (War On Terror: WOT) ภายหลังเหตุการณ์ ๑๑ กันยายน ค.ศ.๒๐๐๑ หรือ 911 ที่ผู้ก่อการร้ายจี้เครื่องบินโดยสารพุ่งชนสัญลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของสหรัฐฯ ได้แก่ อาคาร World Trade Center (อัตลักษณ์แทนเศรษฐกิจ) อาคารกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ Pentagon (อัตลักษณ์แทนการทหาร) และเป้าหมายที่ตั้งใจแต่ไม่สำเร็จคือ ทำเนียบขาว White House (อัตลักษณ์แทนการปกครองหรือตัวประธานาธิบดีสหรัฐฯ) ประธานาธิบดี George W. Bush ประกาศแผนการไล่ล่ากลุ่มผู้ก่อการร้ายอัลกออิดะฮ์อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะตัวนาย อูซามะฮ์ บิน ลาดิน ผู้นำกลุ่ม ซึ่งได้ปฏิเสธความเกี่ยวข้องในตอนแรก สุดท้ายได้อ้างความรับผิดชอบในเหตุวินาศกรรมดังกล่าว ซึ่งอัลกออิดะฮ์และ บิน ลาดิน อ้างเหตุผลจูงใจในการก่อเหตุว่า เนื่องจากการสนับสนุนอิสราเอลของสหรัฐฯ การคงทหารสหรัฐฯ ประจำการไว้ในซาอุดีอาระเบีย และการลงโทษต่ออิรัก สหรัฐฯ ดำเนินมาตรการตอบโต้เหตุวินาศกรรมโดยการเริ่มสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (Global War On Terror: GWOT) ด้วยการสนับสนุนจากชาวอเมริกัน สหรัฐฯ

เริ่มการรุกรานอัฟกานิสถานเพื่อขับรัฐบาลตอลิบาน ซึ่งให้ที่พักพิงแก่สมาชิกอัลกออิดะฮ์ รวมถึงพันธมิตรสหรัฐฯ หลายประเทศเพิ่มกฎหมายต่อต้านการก่อการร้ายและขยายอำนาจการบังคับใช้กฎหมาย มากขึ้น จนกระทั่งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.๒๐๑๑ สหรัฐฯ ได้สังหารนายบิน ลาเดน ณ บ้านพักในเมือง Abbottabad ประเทศปากีสถาน แต่เมื่อนายบิน ลาเดน ได้เสียชีวิตไปแล้ว ประชาชนอเมริกันคาดหวังว่าการก่อการร้ายจะสงบแต่หาไม่เป็นอย่างนั้น การก่อการร้ายต่อผลประโยชน์สหรัฐฯ ยังไม่ได้ลดลง สงครามยังดำเนินต่อเนื่องทั้งในอิรักและอัฟกานิสถาน ผู้นำกลุ่มตอลิบานถูกสังหารหลายนายแต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเข้มแข็งของกลุ่มตอลิบานลดน้อยลง ยังคงมีตัวตายตัวแทนมาอย่างต่อเนื่อง สงครามมีความยืดเยื้อยาวนานสหรัฐฯ สูญเสียทรัพยากรทุกประเภททำให้ GWOT คร่าชีวิตคนไปกว่า ๙๒๙,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้เป็นพลเรือนมากกว่า ๓๖๔,๐๐๐ คน ใช้เงินราว ๘ ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ

กรณี GWOT ดังกล่าวอธิบาย Trinity of War (รัฐบาล ประชาชน ทหาร) ได้อย่างไม่ถนัดนัก เนื่องจากสหรัฐฯ ไม่ได้ทำสงครามกับรัฐปกติ (สหรัฐฯ เลือกใช้คำว่า War) แต่เป็นกลุ่มก่อการร้ายที่กระจายอยู่ทั่วทุกหนแห่งบนโลก ในมุมมองสหรัฐฯ เมื่อเริ่ม WOT ทั้งสามขาเป็นไปตามที่ Clausewitz ได้อธิบายไว้ แต่หลังจากสังหารนายบิน ลาเดน ไปแล้วขาฝั่งประชาชนเริ่มอ่อนแรงลงจนมีผู้ต่อต้านรัฐบาลสหรัฐฯ ในการยังคงกำลังทหารจำนวนมากในอัฟกานิสถานจนเป็นเหตุให้ประธานาธิบดี โจ ไบเดน ของสหรัฐฯ ประกาศยุติสงครามและถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากอัฟกานิสถานหลังจากต่อสู้มานานถึง ๒๐ ปี ทำให้มีภาพข่าวออกทั่วโลกที่กลุ่มตอลิบานเข้ายึดกรุงคาบูลและยึดอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองกำลังนานาชาติ ISAF (The International Security Assistance Force)

ในมุมมองอัลกออิดะฮ์กับตอลิบาน ขาทั้งสามดูไม่ชัดเจนเนื่องจากไม่มีรัฐบาลตามที่ Clausewitz กล่าวถึงผู้นำรัฐบาลตอลิบาน ถึงแม้ถูกสังหาร

ก็มีผลเปลี่ยนแปลงได้ตลอดมาโดยสิ่งสำคัญคือ นโยบายในการทำสงครามสู่กับ ISAF ไม่เปลี่ยนแปลง ประชาชนมีทั้งสนับสนุนและเป็นกลาง มีส่วนน้อยที่ร่วมกับ ISAF ต่อต้านตอลิบาน โดยเฉพาะในระยะหลัง เมื่อฝ่าย ISAF ปฏิบัติการผิดพลาดมากขึ้นทำให้ประชาชนพลเรือนอัฟกานิสถานเสียชีวิต ประชาชนกลับต่อต้าน ISAF ซึ่ง ISAF ไม่สามารถเอาชนะใจและความคิด (Heart & Mind) ในหาประชาชนอัฟกานิสถานได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้การปฏิบัติการของ ISAF เป็นไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้นการอธิบายชุดความคิด Trinity of War ในโลกปัจจุบันที่ต้องกระทำกับกลุ่มที่ไม่ใช้รัฐจึงไม่อาจอธิบายตามที่ Clausewitz เขียนไว้ได้ นอกจากนั้นการวางแผนระดับยุทธศาสตร์ของ ISAF ที่ต้องกระทำต่อข้าทั้งสามของฝ่ายตรงข้ามก็ไม่สามารถหาที่ลงได้ เนื่องจากกลุ่มก่อการร้ายและกลุ่มตอลิบานไม่ใช่รัฐบาลของประเทศ ทหารไม่มีรูปแบบและไม่ใช้การ “ดวล” อย่าง Clausewitz และประชาชนชาวอัฟกันมีความหวาดกลัวกลุ่มตอลิบานเกินกว่าที่จะมาให้ความร่วมมือกับ ISAF ได้อย่างเปิดเผย ทำให้การนำเสนอชุดความคิด Trinity of War ไม่สามารถอธิบายได้อย่างเป็นรูปธรรมเหมือนการทำสงครามระหว่างรัฐต่อรัฐอย่างที่ Clausewitz ตั้งไว้ในข้อวิพากษ์นี้เป็นจริงเช่นนี้หรือไม่?

สงครามต่อต้านการก่อการร้ายที่รัฐต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้ายที่ไม่ใช้รัฐ Trinity of War ยังอยู่หรือไม่

(ภาพจาก <https://www.reuters.com/news/picture/9-11-iconic-images-idUSRTS20CLO>)

อีกหนึ่งตัวอย่างจากองค์สามของสงครามที่มีความชัดเจนตามแนวคิดของ Clausewitz ในสงครามรัสเซีย – ยูเครน เมื่อรัสเซียตัดสินใจรุกรานยูเครนเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๕ เป็นการยกระดับความรุนแรงของสงครามรัสเซีย-ยูเครน ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๗ หลังการปฏิวัติศักราชของชาวยูเครน การรุกรานทำให้เกิดวิกฤตผู้ลี้ภัยครั้งใหญ่ที่สุดของยุโรปนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีชาวยูเครนห้าล้านคนเดินทางออกนอกประเทศและหนึ่งในสี่กลายเป็นประชากรพลัดถิ่น ในช่วงเริ่มต้นของสงครามรัสเซีย-ยูเครน ในปี พ.ศ.๒๕๕๗ รัสเซียได้ผนวกดินแดนไครเมีย และกลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัสเซียเข้ายึดพื้นที่บางส่วนของภูมิภาคดอนบัส ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของยูเครน ทำให้เกิดสงครามระดับภูมิภาคที่นั่น ในปี พ.ศ.๒๕๖๔ รัสเซียได้เริ่มต้นสร้างกองทัพนขนาดใหญ่ตามแนวชายแดนที่มีพรมแดนติดกับยูเครน ซึ่งรวบรวมทหารได้ถึง ๑๙๐,๐๐๐ นาย พร้อมกับยุทโธปกรณ์ ในการออกอากาศก่อนการรุกรานไม่นาน ประธานาธิบดีรัสเซีย วลาดิมีร์ ปูติน ได้สนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืนและตั้งคำถามเกี่ยวกับสิทธิในการมีสถานะเป็นมลรัฐของยูเครนและกล่าวหาว่ายูเครนถูกปกครองโดยนีโอนาซี ซึ่งเข้มแข็งในกลุ่มน้อยชาวยุโรปตินยังกล่าวอีกว่าองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัสเซีย รัสเซียเรียกร้องให้ NATO ยุติการขยายตัวและกีดกันยูเครนจากการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรอย่างถาวร ในขณะที่สหรัฐและประเทศอื่น ๆ กล่าวหาว่ารัสเซียวางแผนโจมตีหรือรุกรานยูเครน ซึ่งเจ้าหน้าที่รัสเซียปฏิเสธจนถึงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๕

ในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๕ รัสเซียได้ทำการยอมรับสาธารณรัฐประชาชนดอนเนตสค์และสาธารณรัฐประชาชนลูฮันสค์ ซึ่งเป็นสองรัฐที่ประกาศตนเองในดอนบัสที่ควบคุมโดยกลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่สนับสนุนรัสเซีย ในวันรุ่งขึ้นสภาสหพันธรัฐรัสเซียอนุญาตให้ใช้กำลังทหาร

ในต่างประเทศ และกองทหารรัสเซียได้เข้าไปยังดินแดนทั้งสองอย่างเปิดเผย การรุกรานเริ่มขึ้นในเช้าวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ เมื่อปูตินประกาศ “ปฏิบัติการทางทหารพิเศษ” เพื่อ “ลบล้างอิทธิพลของนาซีออกจากยูเครน” ต่อมาการโจมตีทางอากาศได้เกิดขึ้นทั่วยูเครน รวมทั้งเมืองหลวง เคียฟ ตามมาด้วยการโจมตีภาคพื้นดินขนาดใหญ่จากหลายทิศทางประธานาธิบดียูเครน วอลอดือมิร์ เซเลนสกีฯ ตอบสนองโดยการประกาศใช้กฎอัยการศึกและการระดมพลต่อสู้กับรัสเซียรวมถึงการดำเนินการทางการเมืองระหว่างประเทศ

สงครามคือ ความต่อเนื่องของการเมืองโดยเครื่องมืออื่น (War is Merely the Continuation of Policy by Other Means., On War หน้า ๘๗) น่าจะเป็นวลีทองที่อธิบายถึงสถานการณ์ในสงครามรัสเซีย - ยูเครน ได้เป็นอย่างดี โดยปูตินเลือกใช้วิธีการทำ “สงครามสังสอน” กับยูเครน แม้รู้ถึงผลที่จะตามมาในสายตาและมาตรการกีดกันกับตอบโต้ต่าง ๆ ของนานาชาติ อย่างไรก็ตามวลีทองของ Clausewitz ขึ้นนี้คงเป็นหนทางปฏิบัติ (Course Of Action: COA) ใช้ได้กับประเทศที่มีความเป็นมหาอำนาจทั้งเศรษฐกิจ การทหาร การเมือง เทคโนโลยี ซึ่งหากถามฝั่งเซเลนสกีแล้วมีทางเลือกอื่นย่อมไม่เลือกวิธีการทำสงครามกับรัสเซียอย่างแน่นอน ทั้งนี้ความคุกกรุ่นของสงครามมีมาอย่างยาวนานและปูตินได้พยายามเลือกใช้เครื่องมืออื่นกับยูเครนแล้วแต่ก็ไม่เป็นผลดังนั้น “สงคราม” จึงเป็นคำตอบสุดท้ายสำหรับปูตินต่อสถานการณ์อย่างเช่นที่ Clausewitz ได้กล่าวไว้

หนึ่งในองค์สามของสงคราม (ประชาชน) รัสเซียออกมาให้การสนับสนุนปูติน
ในการทำสงครามยูเครน

(ภาพจาก <https://www.newyorker.com/news/news-desk/why-do-so-many-russians-say-they-support-the-war-in-ukraine>)

เมื่อมาพิจารณาองค์สามของสงครามแล้ว รัสเซียมีความพร้อมทั้งสามขา (รัฐบาล ทหาร ประชาชน) แม้ว่าการสนับสนุนจากประชาชนรัสเซียอาจไม่เต็มที่เหมือนสหรัฐฯ ทำ GWOT เพราะการก่อการร้ายหรือสหรัฐฯ กระโดดเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองภายหลังจากกองทัพญี่ปุ่นโจมตี Pearl Harbor เพราะนั่นคือถูกกระทำถึงในบ้านแผ่นดินสหรัฐฯ อย่างชัดเจน แต่ประชาชนรัสเซียมีความเชื่อใจและความนิยมของปูตินมีค่อนข้างสูงจากการสำรวจเสียงของชาวรัสเซียร้อยละ ๖๕ และอีกการสำรวจร้อยละ ๗๑ สนับสนุนรัสเซียการทำสงคราม^๖ ความสามารถที่ยูเครนจะขัดขวางได้ขาหนึ่งในองค์สามของสงครามฝ่ายรัสเซียไม่มีช่องว่างมากนักที่จะกระทำ ในขณะที่สามขาของฝ่ายยูเครนดูจะไม่มั่นคง ทั้งรัฐบาลที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำแซแลนสกี กับเสียงภายในรัฐบาลแตกกันเองตำหนิแซแลนสกีที่นำพาประเทศเข้าสู่สงคราม ประชาชนลี้ภัยไม่รวมใจกันทำสงครามเพื่อ

ปกป้องแผ่นดินแม่ของตนเอง และขีดความสามารถทางทหารที่เป็นรอง
รัสเซียอย่างทิ้งห่างคนละระดับ ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์สามของสงครามจาก
ทั้งสองฝ่ายแล้วรัสเซียมีความได้เปรียบอยู่มาก แต่ภาพลักษณ์ที่กระจาย
ออกไปทั่วโลกย่อมส่งผลทางลบต่อรัสเซียเองเสมือนผู้ใหญ่รังแกเด็ก การ
ทำสงครามจำกัด (Limited War) ยืงนานวันฝ่ายรัสเซียจะยิ่งเพลี่ยงพล้ำ
และสูญเสียทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น จึงยังเป็นการท้าทายของปูตินที่จะเลือก
การทำสงครามยืดเยื้อหรือเร่งจบสงครามโดยเร็วด้วยกำลังทหารที่เด็ดขาด
ตามที่ Clausewitz ได้ตั้งคำถามไว้ในตรรกะของสงครามสมบูรณ์ (The
Logic of Absolute War) หากเราคิดถึงสงครามแบบนามธรรมที่มีลักษณะ
สมบูรณ์ เราอาจแถลงได้อย่างมั่นใจว่าเราต้องใช้กำลังสูงสุดเพื่อชนะสงคราม
แต่ในความเป็นจริงสงครามเป็นเช่นนั้นหรือไม่ (On War หน้า ๗๘)

Clausewitz และสงครามรูปแบบอื่น ๆ

แนวความคิดของ Clausewitz น่าจะได้อิทธิพลมาจากสงคราม
ระหว่างรัฐในยุคของเขา แล้วเราสามารถศึกษาอะไรเกี่ยวกับสงครามรูป
แบบอื่นได้ เขามีความสนใจในสงครามขนาดเล็กเนื่องจากความสัมพันธ์
ระหว่างความแข็งแกร่งของฝ่ายตรงข้ามและยุทธศาสตร์ อย่างการรบแบบ
กองโจรนั้นอาจไม่ได้มีกองกำลังที่แข็งแกร่งแต่สามารถบรรลุเป้าหมายภารกิจ
ได้ เมื่อตอนที่ Clausewitz สอนที่ Berlin War College เขาได้วิเคราะห์
สงคราม Vendee Rebellion ในปี ค.ศ.๑๗๙๓ - ๑๗๙๖ สงคราม Upris-
ing in Tirol ในปี ค.ศ.๑๘๐๙ สงคราม Spanish Guerrilla ค.ศ.๑๘๐๙
ซึ่งนักวิชาการอย่าง Daase และ Schindler ได้เห็นการเชื่อมโยงกับ
Bekenntnisdenschrift หรือการปฏิวัติของชาว Prussian ต่อชาว ฝรั่งเศส
และในบทที่ ๒๖ เล่มที่ ๖ The people in Arms เขาได้บรรยาย
เหตุการณ์ว่า

“กลุ่มประชาชนผู้ตระหนักรถึงความ
เป็นไปทางการเมืองได้ออกมาต่อสู้
เพื่อเอกราชแต่ยังไม่พร้อมที่จะยอมรับ
ผลของการต่อสู้”

เขาได้บรรยายอย่างละเอียดถึงการต่อสู้แบบกองโจรซึ่งมองว่าเป็น
ส่วนช่วยสำหรับกองกำลังปกตินั่นเอง

สงครามประกาศอิสรภาพของแอลจีเรียเป็นตัวอย่างหนึ่งของการทำสงครามแบบอสมมาตร
ซึ่ง Clausewitz วางรากฐานสำหรับความคิดสมัยใหม่โดยการตรวจสอบความสัมพันธ์
ระหว่างคู่ต่อสู้ที่เข้มแข็งกว่าและฝ่ายที่อ่อนแอกว่า และข้อดีของการป้องกันเหนือการโจมตี

(ภาพจาก <https://www.aboutalgeria.com/2017/08/the-algerian-war-of-independence-1954.html>)

นักทฤษฎีสมัยใหม่มองตรงข้ามกับ Clausewitz ที่ถูกมองว่าเป็นของการแบบอสมมาตร (asymmetric) เพราะเขาได้วางแนวความคิดการแบบนี้ผ่านทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรบของฝ่ายที่แข็งแกร่งกับฝ่ายที่อ่อนแอ และความได้เปรียบในการป้องกันที่มีมากกว่าการโจมตี ซึ่งในหนังสือเล่มแรกเขาได้เกริ่นแนวความคิดในการลดทอนกำลังศัตรูจากความเหนื่อยล้าด้วยเวลา การใช้ขีดจำกัดในการต่อกรกับศัตรูจนศัตรูคิดว่าเป้าหมายของการกิจนั้นไม่คุ้มค่าเหนื่อย

วิธีดังกล่าวนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้กับหลายการต่อสู้โดยเฉพาะฝ่ายที่มีกำลังด้อยกว่า ซึ่งนักวิชาการ Hoeser ได้กล่าวว่าแนวความคิดนี้ได้มีอิทธิพลต่อผู้ที่ใช้การแบบกองโจรในศตวรรษที่ ๒๐ อย่าง Lenin และ T.E Lawrence ที่ได้สรรเสริญหนังสือ On War โดยเฉพาะเหมา เจ๋อตง (Mao Zedong) ที่ได้สร้างทฤษฎี People's War จากแนวความคิดของ Clausewitz ที่เขาศึกษาและชื่นชม อย่างไรก็ตามเราไม่ควรที่จะสนใจแต่เพียงการสงครามขนาดเล็กอย่างเดียว เพราะ Daase และ Schindler ได้กล่าวว่า สงครามรูปแบบนี้ ก็เหมือนกับรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งก็คือ ผลพวงจากการเมืองด้วยเครื่องมือที่แตกต่างกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับที่นักวิจารณ์หลายคนคิดว่าสิ่งเหล่านี้คือ สิ่งในอดีตและคิดว่าการเมืองนั้นหมายถึงรัฐ

สามสิ่งที่เข้าใจผิด

นักวิชาการ Daase และ Schindler อธิบายถึงสามสิ่งที่ทำให้เราเข้าใจผิดว่า Clausewitz กล่าวถึงความขัดแย้งในทุกรูปแบบ ประการแรกความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและสงครามควรจะถูกพิจารณาจากธรรมชาติของสงคราม ไม่ใช่สิ่งที่คิดว่ามันควรจะเป็น เพราะเหล่านักวิจารณ์บ่อยครั้งมองสงครามและส่วนประกอบอย่างที่ยากจะมอง โดยไม่ได้มองถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและสงคราม

ถูกเข้าใจว่าทหารนั้นเป็นเครื่องมือทางการเมืองในขณะที่ Clausewitz ได้บอก
ว่าสงครามนั้นเป็นเรื่องทางการเมืองโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ไม่ได้เกี่ยวกับ
กำลังทหารที่มากำหนดเป้าหมายทางการเมืองหรือทางยุทธศาสตร์ ท้าย
ที่สุด Daase และ Schindler ได้กล่าวว่า คำว่า “การเมือง” ในหนังสือ
หมายถึงตัวแทนที่เป็นกลางและควรจะถูกมองในรูปแบบทฤษฎีมากกว่า
ที่จะมองว่าเป็นผลมาจากอำนาจ ผลประโยชน์และโครงสร้าง

Herbert-Rothe ได้กล่าวต่อไปว่า Clausewitz ได้นิยามแนวความคิด
คำว่ารัฐมากไปกว่านั้น ซึ่งในยุคปัจจุบันจะหมายถึงกลุ่มคน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง กลุ่มคนที่มีความขัดแย้งกัน ไม่ใช่หมายถึงรัฐในปัจจุบัน โดยคำว่า
รัฐ แท้จริงแล้วกล่าวถึงกลุ่มคนในยามสงครามที่มีการเมืองสามารถกำหนด
เป้าหมายและคุณค่ามาจากกลุ่มคนที่ขัดแย้งกัน

สงครามในทุกรูปแบบ

เมื่อได้อ่านอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วพบว่า คำว่ารัฐไม่ได้กล่าวถึง
อย่างตรง ๆ นัก Clausewitz ได้ใช้คำว่ารัฐในบริบททั่ว ๆ ไปว่า “Politik”
โดยไม่ได้นิยามอย่างชัดเจน และในเนื้อหาภาษาเยอรมันไม่ได้มีการตัด
ตัวแทนที่ไม่ใช่รัฐและสงครามรูปแบบอื่น ๆ ออก ดังนั้นแล้วสามารถตีความ
ได้ว่า Clausewitz เลือกที่จะยอมรับคำเหล่านี้ ดังนั้นแล้ว การที่มองการเมือง
เป็นกลางหรือกลุ่มคนที่ขัดแย้ง ข้อเสนอพื้นฐานที่ว่าแนวความคิดในหนังสือ
สามารถนำไปประยุกต์ใช้สงครามในทุกรูปแบบรวมถึงสงครามขนาดเล็ก
และสงครามกองโจรนั้นเป็นไปได้อย่างมาก การที่ Clausewitz ได้เขียน
อย่างเปิดเผยใน On War และงานเขียนอื่น ๆ ในเรื่องของสงครามขนาดเล็ก
และงานของเขาได้เป็นแรงบันดาลใจให้กับแนวความคิดการรบแบบ
กองโจรและสงครามของประชาชน ก็เป็นเรื่องยากที่จะยืนยันกันว่า On
War นั้นประยุกต์ใช้ได้เพียงแค่สงครามระหว่างรัฐ

การเมืองและสงครามรูปแบบใหม่

อย่างที่กล่าวไปข้างต้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่สุดของหนังสือ On War คือ แนวความคิดที่ว่าสงครามนั้นเกี่ยวโยงกับเป้าหมายทางการเมือง เหตุผลที่ต่อสู้กันในสงครามตั้งแต่ต้น ในทางปฏิบัติผู้นำในกลุ่มจะเป็นคนตั้งนโยบาย ซึ่งถูกใช้จริงถึงระดับรัฐ แม้แต่กลุ่มที่ใช้ความรุนแรงขั้นสุดมองการกระทำของตนเองว่าเป็นการดำเนินไปเพื่อเป้าหมายที่มีเหตุและผล ความคิดที่ว่าสงครามนั้นเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่และพบได้ตามงานเขียนร่วมสมัยอย่าง Thucydides และ Machiavelli แต่สำหรับ Clausewitz แล้วไม่ใช่ผู้ค้นพบแนวคิดนี้แต่เป็นผู้ปรับให้เกิดความคิดสมัยใหม่ขึ้นอย่างลึกซึ้ง

อย่างที่กล่าวไป Clausewitz นั้นศึกษาความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายและกำลังที่ใช้ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น เมื่อสงครามเริ่มต้น นโยบายของฝ่ายตรงข้ามจะเริ่มเปลี่ยนไป ซึ่งจะมีผลกระทบแตกต่างจากนโยบายที่นำทางแต่แรก พูดอีกนัยก็คือ นโยบายทางการเมืองนั้นไม่มีทางที่จะคงเดิม มันจะเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสงคราม Clausewitz ได้กล่าวบ่อยครั้งว่า สงครามนั้นเป็นความต่อเนื่องของนโยบาย (War is Merely the Continuation of Policy by Other Means., On War หน้า ๘๗) โดยเมื่อนโยบายอื่นใช้ไม่ได้ผลสงครามจึงเริ่มขึ้น ซึ่งตีความได้อีกนัยหนึ่งว่า การเจรจาทางการเมืองนั้นเป็นเพียงแนวทางอื่นนอกเหนือจากการใช้กำลัง

องค์สามสงครามของ Clausewitz (Clausewitz's trinity)

เนื้อหาการถกเถียงส่วนใหญ่ของ On War นั้นอยู่ที่องค์สามสงครามของ Clausewitz ที่มีทั้งความขัดแย้ง (Paradoxal) หรือความมหัศจรรย์

(Wondrous) ในตัวเอง ที่เมื่อดูจากปรากฏการณ์โดยรวมจะพบว่า แนวทางที่มักจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในสงครามนั้นคือ องค์สามที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ประกอบด้วย ความรุนแรง ความเกลียดชัง ความไม่เป็นมิตร ซึ่งเป็นธรรมชาติที่มองไม่เห็น การแสวงโอกาส และความเป็นไปได้ เปรียบเสมือนวิญญาณที่เดินทางโดยอิสระ และนโยบายที่ผูกมัดกับหลักตรรกะ ทั้งนี้ นักวิชาการมีมุมมองการตีความที่แตกต่างกันขององค์สาม คือ ความรุนแรง โอกาส และเหตุผล บางครั้งถูกเรียกว่า ความรุนแรง โอกาส และเป้าหมาย หรือแม้แต่ ความไม่มีเหตุผล ความไร้ซึ่งเหตุผล และความมีเหตุผล ทั้งนี้ ควรพิจารณาว่าองค์สามสงครามนี้ เป็นหลักการสำคัญหรือวัตถุประสงค์ก็ได้ และในปี ค.ศ.๒๐๑๖ Thomas Waldman ได้อธิบายว่าองค์สามนี้ส่วนใหญ่ได้มีความเกี่ยวโยงทางสังคมกล่าวคือ ประชาชน ทหาร และรัฐบาล ซึ่งองค์สามหลังนี้เป็นองค์สามรอง (Secondary trinity) ซึ่งเป็นผลพวงมาจากองค์สามแรก เป็นตัวแทนของส่วนประกอบของรัฐหรือสังคม แต่ไม่ใช่ของสงคราม

การเข้าใจผิด (Misconception)

ความเข้าใจผิดมักมาจากการตีความองค์สามรอง (Secondary trinity) ที่มีความสำคัญแต่ก็ถูกมองข้ามคือ การตีความคำว่า “ส่วนใหญ่ (Mainly)” ซึ่งบ่งชี้ว่าแนวโน้มนั้นไม่ได้ถูกสงวนไว้เฉพาะตัวแทนที่ถูกกล่าวถึง แต่สามารถเกิดขึ้นได้กับกลุ่มอื่นแม้แต่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย การที่หลายคนตีความแค่เพียงมองว่าองค์สามรองมาจากแนวความคิดที่สงครามเป็นรูปแบบสามเหลี่ยมคงที่ โดยมีรัฐบาลเป็นเหลี่ยมที่อยู่เหนือทหารและประชาชน ทำให้เป็นการตีความแบบรัฐเป็นศูนย์กลางและสรุปเอาว่าทฤษฎีของ Clausewitz ประยุกต์ได้เพียงแค่สงครามระหว่างรัฐเท่านั้น การตีความในรูปแบบนี้ได้ส่งผลไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์อย่าง Van Creveld ว่า

ในวันที่สงครามมีแต่รูปแบบที่ไม่ใช้รัฐ แนวความคิดทั้งหมดของ Clausewitz จะกลายเป็นสิ่งล้าหลังและไม่สามารถที่จะทำให้เราเข้าใจสงครามได้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม นั่นคือความเข้าใจผิด อย่างที่กล่าวมา ตรรกะของ Clausewitz นั้นมาจากการวิเคราะห์สองข้อตรงข้ามของความต่างที่แยกออกจากกันไม่ได้เหมือนขั้วแม่เหล็ก Clausewitz เข้าใจความต่างขั้วนั้น เป็นความสัมพันธ์ของสิ่งตรงข้ามกันแต่ไม่ใช่สิ่งที่แตกต่างกัน ดังนั้นแล้ว ควรจะมององค์สามของสงครามเป็นความต่อเนื่องของขั้วความต่างที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สามสิ่งนั้นไม่แน่นอนแต่เป็นตัวแปรของกันและกัน ทฤษฎีที่มองข้ามสิ่งใดในสิ่งหนึ่งของสามสิ่งหรือมองความสัมพันธ์ที่เป็นแบบตายตัวนั้นจะทำให้ทฤษฎีนั้นขัดแย้งกับความเป็นจริงจนถึงขั้นใช้ใน โลกความจริงไม่ได้

นักเขียนหลายคนนั้นไม่ยอมรับการตีความแบบแคบขององค์สามของสงครามและได้เสนอการตีความที่มีการรวมกันของตัวแทนมากกว่ารัฐ และได้ถกเถียงว่าองค์สามหลักสามารถประยุกต์ใช้ได้กับสงครามทุกรูปแบบ เพราะแรงจูงใจ โอกาส และเหตุผลคือ สิ่งธรรมชาติ เช่น ศาสตราจารย์ Waldman ได้เพิ่มเติมความหมายขององค์สามสงครามว่าเป็น “ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงได้ในสังคมที่กำลังทำสงคราม (varying conditions in which societies conduct their wars)” โดยสรุปว่าองค์สามนั้นถือว่าเป็นสิ่งเดียวหลอมรวมกันเพื่อให้เข้าใจองค์สามรองได้ดียิ่งขึ้นว่าเป็นตัวแทนของ ปัจจัยในสงครามหนึ่ง ๆ “องค์สามหลัก นโยบาย โอกาส และแรงจูงใจ เกี่ยวโยงกับ ผู้นำทางการเมือง ทหาร และ ประชาชน แต่การศึกษาอย่าง ลึกซึ่งจะพบว่าผลกระทบนั้นแตกต่างกันในแต่ละสังคม”

รวมกับการสังเกตของ Daase และ Schilling ว่า On War นั้น เป็นแบบปรัชญามากกว่าการบรรยาย และ Herberg-Rothe ตีความคำว่า รัฐคือ กลุ่มคนในสงคราม เราสามารถสรุปได้ว่าองค์สามของสงครามนั้น คือ เครื่องมือในการวิเคราะห์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสงคราม

หลายรูปแบบที่แสดงแรงจูงใจ โอกาส และเหตุผล Mary Kaldor ได้สรุป
ในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ ว่า

“ถ้าเรามององค์สามของสงครามว่าเป็น รัฐ ทหาร
และ ประชาชน ดังนั้นแล้วเราจะนำมาประยุกต์ใช้
จริงไม่ได้ แต่ถ้าให้เรามองว่าเป็นแนวความคิดที่
อธิบายการ เกี่ยวโยงของความต่างกันในสังคม
และแนวโน้มจริยธรรมในสงครามนั้น จะเห็นได้ชัด
ว่ามันสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง

(So, if we think of the trinity in terms of the
institutions of the state, the army and the
people, then it cannot apply. But if we
think of the trinity as a concept for explain-
ing how disparate social and ethical ten-
dencies are united in war, then it is clearly
very relevant.)”

ข้อสรุป

เมื่อมองย้อนกลับไป (Reflections) การที่เรา
ยังศึกษา On War ทั้ง ๆ ที่ถูกเขียนมาว่าสองร้อยปีแล้ว
เป็นเครื่องพิสูจน์ความสำคัญของหนังสือเล่มนี้ แต่ด้วย
ความที่เนื้อหาบางส่วนนั้นมีความคลุมเครือทำให้ผู้ไม่
หวังดีหลายคนอ้างว่าแนวความคิดมาจากหนังสือเล่มนี้
รวมกับการถกเถียงเชิงวิชาการมานานหลายทศวรรษ
ทำให้เห็นได้ชัดว่า On War ยังเกี่ยวโยงกับความขัดแย้ง
ในปัจจุบันและยังคงจะเป็นอยู่ต่อไปในอนาคต เพราะ
แนวความคิดของการสงครามในหนังสืออันลึกซึ้ง

หนังสือ On War สามารถนำไปเป็นโมเดลเพื่อ
ให้เข้าใจสงครามที่ซับซ้อนได้ เนื้อหาในหนังสือที่ใช้ข้อ
เสนอและข้อย้อนแย้ง การถามคำถามปลายเปิด และ
การเปรียบเทียบทฤษฎีต่าง ๆ กับโลกความจริงทำให้
หนังสือเล่มนี้เป็นงานเขียนทางวิชาการที่สำคัญสำหรับ
ผู้นำทางยุทธศาสตร์ให้ได้ศึกษา อย่างที่ Clausewitz ได้
กล่าวในบทนำว่า On War คือ การรวบรวมแนวคิดและ
ความเชื่อที่หลากหลายตั้งก่อนโลหะเล็ก ๆ ในโลหะใหญ่
(On War หน้า๖๒) การทำงานนั้นยังไม่เสร็จบริบูรณ์ทำให้
มีคุณค่ามหาศาลเนื่องจากทำให้ผู้อ่านได้วิเคราะห์ก่อน
นำไปใช้ในโลกความจริง และการทำงานในอุดมคติไร้ซึ่ง
ข้อกังขานั้นไม่มีวันที่จะนำมาวิเคราะห์ได้กับสงครามในโลก
ความจริง

ข้อถกเถียงส่วนใหญ่นั้นวนเวียนกับปัญหาที่ว่า
ธรรมชาติของสงครามหรือรูปแบบสงครามที่ได้เสนอให้
เห็นกัน แต่ที่ได้เปลี่ยนแปลงไป จากการวิเคราะห์ของ
เนื้อหาในหนังสือสามารถสรุป ณ ตอนนี้ได้ว่าธรรมชาติ

ของสงครามนั้นยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่วิธีและรูปแบบที่ใช้ในสงครามนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว รูปแบบต่าง ๆ ของสงครามที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงศตวรรษที่ ๒๑ จะทำให้เกิดการถกเถียงทางวิชาการ แต่อย่างที Clausewitz ได้สอนเราว่าอย่าพึ่งหลงประเด็นจากความสนใจครั้งแรก

ต่างจากนักเขียนหลายคน Clausewitz ไม่ได้ละทิ้งความเป็นไปได้ของสงครามรูปแบบอื่นนอกเหนือจากระหว่างรัฐ แต่ไม่ได้เขียนไว้อย่างโจ่งแจ้ง งานเขียนแรก ๆ ของเขานั้นได้รวมแนวความคิดเกี่ยวกับสงครามขนาดเล็กไว้อยู่ เขาได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ของสงครามของประชาชนเมื่อ Prussia ได้ถูกยึดโดยคนฝรั่งเศส มากไปกว่านั้นแล้วสามารถสรุปได้ว่าเขาได้รวมสงครามรูปแบบอื่น ๆ และรูปแบบที่ไม่มีตัวแทนของรัฐไว้ในทฤษฎีของเขาเพราะคำนิยามว่ารัฐของ Clausewitz นั้นกว้างกว่าการตีความโดยแคบของรัฐและประเทศในปัจจุบัน องค์สามสงครามของเขานั้นยังได้ถูกพัฒนาและได้ช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนและแรงจูงใจในการทำสงครามมากขึ้น องค์สามหลักอธิบายแรงจูงใจและแนวโน้มในสงคราม องค์สามรองเชื่อมตัวแทนในสังคมกับสถานที่และเวลานั้น ๆ และเป็นเครื่องมือในการศึกษาของสงคราม

หนึ่งในผลดีของการถกเถียงเรื่องของสงครามรูปแบบใหม่ในสองทศวรรษที่ผ่านมาคือ การรื้อฟื้นแนวความคิดของ Clausewitz ที่ทำให้เกิดการตีความที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นของ On War และผลของสงคราม เราควร

มอง On War ว่าเป็นหนังสือที่มีชีวิต อย่างที่ Fleming ได้กล่าวไว้ว่าแนวความคิดของ Clausewitz และแนวโน้มของสงครามรูปแบบใหม่นั้นเกี่ยวโยงกันมากไปกว่านั้น การใช้แนวความคิดของ Clausewitz มาวิเคราะห์สงครามรูปแบบใหม่ร่วมกับทฤษฎีสงครามรูปแบบใหม่จะช่วยให้เราเข้าใจถึงความซับซ้อนของความขัดแย้งในปัจจุบัน การที่แนวความคิดของ Clausewitz ให้ความสำคัญกับการเมืองมากกว่าความรุนแรงนั้น เป็นเครื่องพิสูจน์แล้วว่าเนื้อหาเหล่านี้สำคัญกับโลกปัจจุบันมากกว่าสงครามระหว่างรัฐเสียอีก

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาอังกฤษ

Clausewitz, Carl von. On War. trans. Michael, Howard. and Peter, Paret., New Jersey : Princeton University Press, 1984.

เอกสารที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์

- พลเรือตรี วีรพล วรานนท์, “On War, Carl von Clausewitz”
เรียบเรียง - แปลเฉพาะสาระที่สำคัญ
- นาวาเอก อนูรัตน์ ศิริวงศ์, “เอกสารประกอบการบรรยายหัวข้อ ปรัชญาในการทำสงคราม” หลักสูตร วิทยาลัยการทัพเรือรุ่นที่ ๕๔

- นาวาเอก อิศเรศ เลิศทางธรรม, “เอกสารประกอบการบรรยายหัวข้อ ทฤษฎีสงครามของเคลาเซวิทซ์” กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

ออนไลน์

- พลเรือเอก ไพบูลย์ นภสสินธุวงศ์, สงครามและกฎการสงคราม, [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.navedu.navy.mi.th/stg/tnssc/pdf/79-sk.pdf>, [๒๓ เมษายน ๒๕๖๕]

Online

- E. A. de Landmeter. Colonel, The relevance of Clausewitz’s ‘On War’ to today’s conflicts, [Online]. 26 July 2018. Available from: <https://www.militairespectator.nl/thema/strategie/artikel/relevance-clausewitzs-war-todays-conflicts>, [2022, April 23]
- Global War on Terror [Online]. January 3, 2003. Available from: <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>, [2022, April 23]
- Joshua Yaffa., Why Do So Many Russians Say They Support the War in Ukraine? [Online]. March 29, 2022, Available from: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/why-do-so-many-russians-say-they-support-the-war-in-ukraine>, [2022, April 23]
- Michael I. Handel, Who Is Afraid of Carl von Clausewitz?, [Online]. 1997. Available from: <https://www.clausewitz.com/readings/Handel/Handlart.htm>, [2022, April 23]

เอกสารอ้างอิง

๑. น.อ.อนุรัตน์ ศิริวงศ์, เอกสารประกอบการบรรยายหัวข้อปรัชญาในการทำสงคราม, หลักสูตร วท.รุ่นที่ ๕๔
๒. วิชาวิธี (dialectic approach) เป็นทฤษฎีแสวงหาความรู้ของมนุษย์ที่ถูกคิดค้นโดย Georg Hegel นักปรัชญาชาวเยอรมัน (ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ยุคก่อนหน้านั้นไม่เคยใช้วิชาวิธีในการแสวงหาความรู้ เพียงแต่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือตระหนักขึ้นมา ก่อนว่าเป็นเช่นนั้นจนกระทั่ง Hegel อธิบายให้เข้าใจ) วิชาวิธี เป็นวิธีการสร้างความรู้ที่ทรงพลังซึ่งประยุกต์ใช้โดยนักปราชญ์ เลื่องชื่อหลายคนในเวลาต่อมา เช่น Carl Von Clausewitz , Fredrich Engels และ Karl Marx เป็นต้น
๓. พล.ร.อ.ไพศาล นภสินธุ์วงศ์, สงครามและกฎการสงคราม, ออนไลน์<<http://www.navedu.navy.mi.th/stg/tnssc/pdf/79-sk.pdf>>
๔. น.อ.อิศเรศ เลิศทางธรรม, เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร เสนาธิการทหารเรือ
๕. Colonel E. A. de Landmeter, The relevance of Clausewitz's 'On War' to today's conflicts, online <<https://www.militairespectator.nl/thema/strategie/artikel/relevance-clausewitzs-war-todays-conflicts>> 26 July 2018
๖. Joshua Yaffa, Why Do So Many Russians Say They Support the War in Ukraine?., March 29, 2022 [Online]. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/why-do-so-many-russians-say-they-support-the-war-in-ukraine.>(2022, April 24)